

INNOWACJA
Pedagogiczna
KRAINA ZMYŚLÓW

„SENSORYCZNIE SIĘ ROZWIJAM
BO SKACZĘ, BIEGAM, BADAM I DOTYKAM”

Na podstawie Ogólnopolskiego Programu
Opracowała mgr Alina Jeziorska

KONCEPCJA

Ogólnopolskiego Programu

KRAINA ZMYŚLÓW

„SENSORYCZNIE SIĘ ROZWIJAM BO SKACZĘ, BIEGAM, BADAM I DOTYKAM”

Rola zmysłów i integracji sensorycznej w rozwoju dziecka

*„Nie ma nic w umyśle, czego by przedtem nie byłoby w zmysłach”
Arystoteles*

Zmysły odgrywają bardzo ważną rolę w życiu każdego człowieka. To dzięki nim poznajemy świat. One informują nas o otaczającym świecie, pozwalają nam doświadczać przestrzeni wokół poprzez odczuwanie zapachów, widzenie czy słyszenie. Ponadto zmysły pełnią rolę ochronną gdyż ostrzegają nas przed niebezpieczeństwem.

W rozwoju i funkcjonowaniu każdego człowieka ważną rolę odgrywa aż 8 zmysłów. Mówiąc o zmysłach mamy na myśli głównie zmysł:

- dotyku
- wzroku
- słuchu
- smaku
- węchu

Są to zmysły zwane **dalszymi** i związane są z odbieraniem wrażeń płynących ze świata zewnętrznego oraz mamy nad nimi kontrolę.

Zmysły dalsze kształtują się w pierwszych miesiącach życia i są niezbędne dla dziecka po porodzie. Chociaż warto podkreślić iż pomimo, że powstają one w trakcie ciąży to nie są wykorzystywane w pełni przez dziecko.¹

Oprócz zmysłów dalszych w naszych organizmie znajdują zmysły, które funkcjonują poza naszą kontrolą- są to zmysły **bliższe**, do których zaliczamy:

- zmysł przedsionkowy
- zmysł propriocepcji
- zmysł interocepcji czyli narządów wewnętrznych

Zmysły bliższe powstają w okresie prenatalnym i towarzyszą człowiekowi przez całe życie. Ich zadaniem jest odbieranie bodźców dochodzących z wnętrza naszego organizmu oraz odpowiadają za właściwe odczuwanie naszego ciała. Ich prawidłowe funkcjonowanie

---

¹ J.Kapuścińska- Kozakiewicz.(2019).Rola zmysłów w uczeniu się dziecka. Życie Szkoły, 46

przyczynia się między innymi do osiągnięcia przez dziecko poszczególnych kamieni milowych w odpowiednim czasie².

Każdy ze zmysłów odgrywa bardzo ważną rolę w codziennym funkcjonowaniu każdego z nas a ich ścisła współpraca powoduje, że tworzą one jeden układ narządów zmysłów.

To dzięki integracji wrażeń płynących z poszczególnych zmysłów jak i środowiska; docierają one mózgu który musi wykonać „ogrom” pracy gdyż:

- rozpoznaje,
  - segreguje,
  - rejestruje,
  - interpretuje
  - łączy ze sobą te informacje z poprzednimi doświadczeniami
- po to, aby mogły być wykorzystane w celowym i efektywnym działaniu.

Integracja sensoryczna pozwala nie tylko porządkuje bodźce sensoryczne, które pochodzą z naszego ciała i z otaczającego nas środowiska ale pozwala na skuteczne używanie naszego ciała w celu interakcji z otoczeniem.

Twórczyni integracji sensorycznej J. Ayres wskazała, że mózg staje się swoistą bazą danych, ponieważ docierają do niego bodźce odbierane przez wzrok, słuch, smak, węch, dotyk, układ przedsionkowy oraz zmysł kinestetyczny nazwany propriocepcją, czy też czuciem głębokim.

Proces integracji sensorycznej rozpoczyna się już w okresie płodowym jednak pierwsze siedem lat dziecka stanowi najważniejszy etap jego rozwoju pod względem neuroplastyczności mózgu czyli jego zdolności do rozwoju, zmiany i lepszego działania.

W tym czasie dziecko opanowuje umiejętności, stawia czoła w nowych sytuacjach oraz uczy się korzystania ze swoich zmysłów. Dzięki temu lepiej poznaje siebie, swoje ciało i świat otaczający- dziecko staje się dojrzałe sensorycznie pod względem samokontroli, uwagi, uczenia się oraz myślenia.

Wszystko, co było doświadczeniem w życiu płodowym i przez pierwsze 7 lat życia dziecka, stanowi podstawę do dalszego uczenia się w szkole.

J. Ayres podkreśliła również, że aby dziecko mogło osiągnąć dojrzałość sensoryczną pod względem rozwoju emocjonalnego, ruchowego i poznawczego bardzo ważne jest:

- prawidłowe funkcjonowanie zmysłów i przebieg procesów integracyjnych
- wrażenia zmysłowe są sprawnie organizowane na poszczególnych poziomach

Zatem nasuwa się pytanie.....

Co się dzieje kiedy nasze zmysły nie funkcjonują prawidłowo?

Wówczas pojawiają się zakłócenia związane nie tylko z rejestracją i przetwarzaniem wrażeń zmysłowych ale i występuje trudność w gromadzeniu doświadczeń, tworzeniu odpowiedzi adaptacyjnych oraz umiejętności celowego organizowania prawidłowego zachowania.

W efekcie pojawiają się zachowania i reakcje na dany bodziec nie tylko niezrozumiałe dla otoczenia ale bardzo często również nieakceptowane. Dzieci borykają się nie tylko z trudnościami w zakresie organizacji, emocji, zachowania ale również w obszarze

---

²J. Kapuścińska- Kozakiewicz,op.cit.

motorycznym, jak i poznawczym. Zaburzone zostaje przetwarzanie na poziomie sensorycznym, co skutkuje również obniżoną samooceną, trudnościami w zakresie samoregulacji oraz niezrozumieniem i odrzuceniem w życiu społecznym.

Na co dzień coraz częściej stykamy się z dziećmi, które bardzo często spostrzegane są jako dzieci „niegrzeczne”, „trudne wychowawczo”, „nadpobudliwe” „nieskoordynowane” jednak warto bliżej przyjrzeć się ich funkcjonowaniu i wesprzeć je pod względem sensorycznym.

Program *Kraina Zmysłów „Sensorycznie się rozwijam bo skaczę, biegam, badam i dotykam”* powstał w celu wsparcia rozwoju dzieci poprzez stymulację zmysłów dostarczając im wrażeń sensorycznych w formie zabawowej.

Warto również podkreślić, iż wprowadzana innowacja nie jest formą terapii zaburzeń przetwarzania sensorycznego ale funkcją jej jest wsparcie rozwoju dziecka.

Program odwołuje się do *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego*. *Kraina Zmysłów* ma za zadanie rzeczowo wskazać nauczycielom pomysły, zadania do wykonania, niezbędne do prawidłowej stymulacji zmysłów niezbędnej do osiągnięcia przed dzieckiem harmonijnego rozwoju.

Program *Kraina Zmysłów „Sensorycznie się rozwijam bo skaczę, biegam, badam i dotykam”* jest skierowany do wszystkich grup wiekowych przedszkolnych i klas 1-3. Pozwala na stymulowanie wszechstronnego rozwoju dzieci poprzez dostarczanie dzieciom różnorodnych bodźców wspomagających integrację sensoryczną z wykorzystaniem konstruktywnej zabawy.

„*Sensorycznie się rozwijam bo skaczę, biegam, badam i dotykam*” został stworzony w oparciu o *Podstawę Programową Przedszkola i Klas 1-3*. W szczególności uwzględniając realizację głównego celu jakim jest *wspieranie całościowego rozwoju dziecka* oraz zadania przedszkola jakim jest: *wspieranie aktywności dziecka podnoszącej poziom integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych*.

1. Zakres Programu

Programem objęte będą dzieci w przedszkolach i szkołach podstawowych (1-3), których koordynatorzy do 20 września 2021 zgłoszą udział. W każdym miesiącu w grupie *Ogólnopolski Program Kraina Zmysłów „Sensorycznie się rozwijam bo skaczę, biegam, badam i dotykam”* na portalu społecznościowym Facebook będą udostępniane przez autora i organizatora zadania do wykonania. Nauczyciele będą dostosowywać zadania i stopień trudności do możliwości rozwojowych dzieci, według idei indywidualnego podejścia, swojej wrażliwości i intuicji pedagogicznej. Program dedykowany jest nauczycielom wychowania przedszkolnego oraz klas 1-3 wspierających rozwój dzieci uwzględniając szeroko rozumianą sensorykę. Zachęcamy do aktywnego udziału w grupie, co pozwoli wspólne doskonalenie się społeczności pedagogicznej. Program towarzyszy dzieciom do 30.06.2022r.

2. Cele i założenia Programu

Głównym celem wdrożenia *Krainy Zmysłów „Sensorycznie się rozwijam bo skaczę, biegam, badam i dotykam”* jest wsparcie rozwoju dzieci angażując ich zmysły poprzez stwarzanie wielu sytuacji w formie konstruktywnej zabawy; niezbędnych do stymulacji bazowych systemów sensorycznych, do których zaliczyć można zmysł: dotyku, przedsięwzięcia i propriocepcji ale również pozostałych zmysłów t.j wzrok, słuch, smak i węch. Dostarczając dzieciom zróżnicowanych bodźców sensorycznych wspierać będziemy ich rozwój pod kątem prawidłowej integracji sensorycznej.

Program pozwoli/ wpłynie również na:

- ✚ uzmysłowieniu dzieciom czym są zmysły i jaką rolę pełnią w życiu każdego człowieka,
- ✚ kształtowanie i doskonalenie umiejętności nawiązywania i podtrzymywania relacji społecznych,
- ✚ doskonalenie umiejętności współpracy w grupie, zespole, parze,
- ✚ wyciszenie negatywnych i wyzwalamie pozytywnych emocji,
- ✚ rozwój psychomotoryczny i ogólną sprawność dzieci,
- ✚ rozwój kreatywności i chęci eksplorowania otoczenia poprzez różnorodne dostarczanie bodźców,
- ✚ poprawę koncentracji uwagi, koordynację wzrokowo- ruchowej,
- ✚ lepszą świadomość swojego ciała oraz rozwijać będzie umiejętność zarządzania nim w przestrzeni,
- ✚ doskonalenie umiejętności planowania motorycznego oraz poprawę reakcji równoważnych
- ✚ zmniejszenie negatywnych reakcji pojawiających się na różne bodźce sensoryczne poprzez odpowiednie aktywności wpływające na normalizację pracy poszczególnych zmysłów

Zakłada się, że dzieci:

- ✚ będą miały możliwość wielozmysłowego poznania i eksplorowania otoczenia niezbędnego do rozwoju prawidłowej integracji sensorycznej,
- ✚ będą poznawały różne przedmioty ich strukturę i fakturę poprzez manipulację nimi z jednoczesnym dostarczaniem wrażeń sensorycznych,

- ✚ będą miały możliwość „stawić czoła” ograniczeniom oraz uprzedzeniom sensorycznym poprzez podejmowanie prób przełamywania trudności podczas zabaw wielozmysłowych
- ✚ będą uczestniczyć w aktywnościach rozwijających pomysłowość, samodzielność w tworzeniu pomocy sensorycznych
- ✚ poprzez konstruktywną zabawę stymulującą zmysły będą lepiej radziły sobie z trudnymi emocjami i wspierały regulację poziomu pobudzenia.

4. Zadania nauczycieli w realizacji innowacji *Kraina Zmysłów*

- zapoznanie się z regulaminem i koncepcją,
- omówienie wprowadzenia Programu podczas pierwszych Rad Pedagogicznych w swojej placówce
- przypięcie loga i krótkiej informacji o realizowanym Programie na stronie internetowej placówki/ przedszkolnym FB
- informowanie rodziców odnośnie programu (pedagogizacja; tablica w szatni, strona internetowa, gazetka przedszkolna, rozmowy indywidualne, zajęcia otwarte (jeśli będą możliwe ze względu na covid - 19), zachęcanie do aktywności wspierających rozwój integracji sensorycznej w domu rodzinnym
- udział w szkoleniach, warsztatach, zgodnie z tematyką poruszoną w programie,
- realizacja i dokumentowanie Programu według pkt Regulaminu
- forma ewaluacji /„zaliczenia” Programu to udostępnianie relacji, sprawozdań filmowych lub zdjęciowych, prezentacji w naszej grupie „.....” . Warunkiem otrzymania podziękowań za udział jest realizacja 8 z 10 miesięcy Programu i przesłania do 30 czerwca 2022 roku sprawozdania całościowego z przeprowadzonego Programu : krainamuzykimail@gmail.com

5. Zadania rodziców w realizacji Programu *Kraina Zmysłów* (na ile pozwoli na to sytuacja)

- ✚ aktywne uczestniczenie w życiu przedszkola/szkoły, poprzez wykonywanie zadań proponowanych przez nauczycieli, np. udział w mini konkursach związanych z przygotowaniem zabawki sensorycznej,
- ✚ udział w warsztatach, zajęciach otwartych organizowanych przez nauczycieli,
- ✚ analizowanie rozwoju dziecka na podstawie przedstawianych przez nauczyciela obserwacji pod kątem funkcjonowania sensorycznego, a także wskazówek wychowawczych.

Nauczycielu- przewodniku ☺

W każdym dziecku istnieje silny wewnętrzny pęd ku rozwijaniu integracji sensorycznej, dlatego pozwól doświadczać dziecku „świat” zmysłami a dzięki temu pomożesz mu wieść szczęśliwe życie pełne sukcesów na miarę swoich możliwości ☺

***Autor Programu
Alina Jeziorska***

Bibliografia:

- Ayres A. J. ; Dziecko a integracja sensoryczna. Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2016
- Barańska M.; Sensoryczny, piękny świat. Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2015
- Barańska M.; Sensorycznie wszystko gra. Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2015
- Borkowska M, Wagh K.; Integracja sensoryczna na co dzień. Wydawnictwo PZWL ,
Warszawa 2011
- Kapuścińska- Kozakiewicz, J.(2019).Rola zmysłów w uczeniu się dziecka. Życie Szkoły, 46
- Kranowitz C.; Nie- zgrane dziecko. Zaburzenia przetwarzania sensorycznego- diagnoza i postępowanie
- Kranowitz C.; Nie- zgrane dziecko w świecie gier i zabaw.
- Maas V.F.; Uczenie się przez zmysły. WSiP warszawa 1998
- Markowska D, Kuleczka- Raszevska M.; Uczenie się przez ruch.
Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2012 Odowska- Szlachcic B, ; Terapia
integracja sensorycznej. Zeszyt 2. Wydawnictwo Harmonia
- Odowska- Szlachcic B.; Metoda integracji sensorycznej we wspomaganie rozwoju mowy u dzieci z uszkodzeniami OUN Odowska- Szlachcic B.; Integracja sensoryczna. Zeszyt 1 Wzrok i słuch-
zmysły wiodące w uczeniu się w aspekcie integracji sensorycznej
- PSTIS.; Neurobiologiczne podstawy integracji sensorycznej. Materiały szkoleniowe
I stopień Przyrowski Z.; Integracja sensoryczna. Wprowadzenie do teorii, diagnozy i
terapii
- Przyrowski Z.; Trenuj mózg poprzez ruch.

Opis zasad innowacji

Krótki opis innowacji pedagogicznej (na czym polega?):

Innowacyjna forma działalności będzie miała charakter dydaktyczno – wychowawczy. Jest to innowacja programowa. Jej celem nadrzędnym jest wsparcie rozwoju dzieci pod kątem prawidłowej integracji sensorycznej poprzez stwarzanie dzieciom sytuacji zabawowych dostarczając różnorodnych bodźców zmysłowych. Ponadto innowacja ma propagować zagadnienia związane z wpływem integracji sensorycznej na rozwój i funkcjonowanie dziecka zarówno wśród nauczycieli oraz rodziców.

Cel ten będzie realizowany podczas zajęć dydaktycznych, zajęć otwartych i warsztatów z rodzicami oraz konkursach organizowanych na terenie placówki.

Określić na czym polega nowatorstwo:

Nowatorstwo innowacji polega na wspieraniu rozwoju dzieci pod kątem szeroko pojętej sensoryki poprzez doświadczanie i eksplorowanie otoczenia pobudzając zmysły za pomocą zabaw konstruktywnych.

Innowacja ma za zadanie wspomagać i rozwijać:

- ✚ u dzieci (bezpośrednio) wszechstronny rozwój dziecka uwzględniając jego możliwości poprzez odpowiednią stymulację zmysłów niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania;
- ✚ u nauczycieli i rodziców (pośrednio) kształtować świadomość wpływu oddziaływania zmysłów na rozwój i funkcjonowanie dziecka.

Przewidywane efekty (korzyści wdrożenia innowacji pedagogicznej):

Innowacja pozwoli na:

- ✚ uzmysłowienie dzieciom czym są zmysły i jaką rolę pełnią w życiu każdego człowieka,
- ✚ kształtowanie i doskonalenie umiejętności nawiązywania i podtrzymywania relacji społecznych,
- ✚ doskonalenie umiejętności współpracy w grupie, zespole, parze,
- ✚ wyciszenie negatywnych i wyzwalanie pozytywnych emocji,
- ✚ rozwój psychomotoryczny i ogólną sprawność dzieci,
- ✚ rozwój kreatywności i chęci eksplorowania otoczenia poprzez różnorodne dostarczanie bodźców,
- ✚ poprawę koncentracji uwagi, koordynację wzrokowo- ruchowej,
- ✚ lepszą świadomość swojego ciała oraz rozwijać będzie umiejętność zarządzania nim w przestrzeni,
- ✚ doskonalenie umiejętności planowania motorycznego oraz poprawę reakcji równoważnych
- ✚ zmniejszenie negatywnych reakcji pojawiających się na różne bodźce sensoryczne poprzez odpowiednie aktywności wpływające na normalizację pracy poszczególnych zmysłów

W wyniku realizowanej innowacji zakłada się że dzieci:

- ✚ będą miały możliwość wielozmysłowego poznania i eksplorowania otoczenia niezbędnego do rozwoju prawidłowej integracji sensorycznej,
- ✚ będą poznawały różne przedmioty ich strukturę i fakturę poprzez manipulację nimi z jednoczesnym dostarczaniem wrażeń sensorycznych,
- ✚ będą miały możliwość „stawić czoła” ograniczeniom oraz uprzedzeniom sensorycznym poprzez podejmowanie prób przełamywania trudności podczas zabaw wielozmysłowych
- ✚ będą uczestniczyć w aktywnościach rozwijających pomysłowość, samodzielność w tworzeniu pomocy sensorycznych
- ✚ poprzez konstruktywną zabawę stymulującą zmysły będą lepiej radziły sobie z trudnymi emocjami i wspierały regulację poziomu pobudzenia.

Finansowanie innowacji pedagogicznej:

 nie wymaga dodatkowego finansowania

Dokumentacja wynikająca z prawa oświatowego o działalności innowacyjnej:

1. uchwała rady pedagogicznej w sprawie wprowadzenia innowacji pedagogicznej
2. zgoda autora/autorów na jej wprowadzenie w szkole
3. zgoda nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji pedagogicznej
4. opinia rady szkoły/ w przypadku jej braku, opinia rady pedagogicznej
5. zgoda organu prowadzącego na finansowanie planowanych działań

* właściwe podkreślić

PROPOZYCJE ZABAW WSPIERAJĄCE ZMYSŁY

ZMYSŁ PRZEDSIONKA I PROPRIOCPCJI

- Turlanie po różnym podłożu – dzieci z wyprostowanymi nogami i rękami wzdłuż ciała turlają się po podłodze, na której rozłożone są rzeczy o zróżnicowanej fakturze;
- Wspólne zabawy na dużej nadmuchiwanej piłce, na której dziecko będzie mogło usiąść i skakać
- Tworzenie toru przeszkód, takiego który będzie wymagał od dziecka pełzania, skakania, wspinania, turlania, celowania
- Przeciąganie liny – dzieci dzielą się na dwa zespoły, trzymają linę (lub skakankę) i próbują przeciągnąć ją na swoją stronę.
- Zeskakiwanie z niewielkiego podwyższenia/ wyspy, wskakiwanie na oznaczone pole, gra w klasy, zabawy skakanką
- „Spacer po kamieniach” – dzieci same lub z pomocą nauczyciela układają ciąg ścieżkę równoważną z wykorzystaniem: woreczków gimnastycznych, poduszek, podestów, piłek typu „jeżyki” następnie przechodzą po nich
- Dziecko kładzie się na rozłożonym dużym kocu, a dwie dorosłe osoby delikatnie bujają go na boki, do przodu do tyłu,
- Kołysanie się do przodu, do tyłu, na boki, w siadzie z prostymi nogami,
- Skakanie na dmuchanym materacu,
- Skoki pajacyka, żabki, obunóż, do przodu, do tyłu, na boki
- Przeskakiwanie z nogi na nogę
- Marsz z podnoszeniem i opuszczaniem głowy,
- Zeskakiwanie z ławeczki
- W siadzie kręcenie się kółko na pośladkach,
- Wahadłowe ruchy głową,
- Obroty na krześle obrotowym (zaczynamy od dwóch, trzech obrotów w jedną stronę, zatrzymujemy fotel i obracamy go w przeciwną stronę)
- Ślizganie się na materacu/ małym kocyku,
- Wskakiwanie obunóż do hula hop- wyskakiwanie z niego,
- Jazda na deskorolce w różnych pozycjach ciała,
- Bujanie na brzuchu na dużej piłce rehabilitacyjnej. (przód-tył i na boki), z głową zwieszoną w dół,
- Przechodzenie przez tunele, szarfy,
- Kołyska na plecach i na brzuchu

- Przechodzenie nad /pod sznurkiem
- Masaże dociskowe- uciskanie, wałkowanie ,ubijanie całej powierzchni ciała dużą piłką. Dziecko leży na brzuchu , zachowujemy kierunek od góry do dołu.
- Zabawa w naleśnika- dziecko leży na brzuchu lub plecach. Nauczyciel zawija je w kocu, chuście animacyjnej, karimacie, kocu tworząc w ten sposób naleśnik- dociskając dziecko od góry do dołu. Zadaniem dziecka jest samodzielnie się rozwinąć.
- Chodzenie na czworakach (do przodu, do tyłu, bokiem omijając różne przeszkody)
- Zabawa w przepychanie i siłowanie się: dziecko/ nauczyciel/dziecko stykają się plecami, nogami, dłońmi itp.
- Odbijanie piłki plażowej stopami,
- Popychanie ściany (leżenie na podłodze z nogami wyprostowanymi opartymi o ścianę)
- W leżeniu na brzuchu masaż pleców, rąk, nóg dziecka o różnym stopniu sprężystości i zróżnicowanej fakturze ruchem turlania i dociskania
- Zabawa „taczka”
- Walki kogutów,
- Ciągnięcie za pomocą grubej liny, gumy rehabilitacyjnej dziecka siedzącego na kocu,
- Przepychanie i przenoszenie ciężkich przedmiotów
- Zwijanie się w kłębek i rozwijanie
- Zabawy w suchym basenie

ZMYSŁ DOTYKU

- Dotykanie dłoni i ramion materiałami o różnej fakturze, początkowo dziecko samo ustala swoje preferencje
- Wyklejanie z ciastoliny wałków, kulek,
- Malowanie palcami – farbami , budyń , kisiel , pianka do golenia
- Zabawy w materiale sypkim : wysypujemy do dużej miski na zmianę :fasole , ryż , piasek, kisiel. Zachęcamy dziecko do zabawy danym materiałem np. poprzez wyjmowanie ukrytych w materiale sypkim drobnych zabawek
- Ściskanie różnego rodzaju piłeczek , ściskaczy o zróżnicowanej fakturze.
- Wkładanie rąk i nóg do kosza wypełnionego piłeczkami np. suchy basen
- Szukanie ukrytych, drobnych przedmiotów w koszu lub pojemniku wypełnionym kasztanami, piłeczkami, woreczkami, makaronem czy też grochem.
- Dotykanie poszczególnymi palcami materiałów o różnych fakturach.
- Szczypania, drapania, opukiwania, oklepywania.
- Stymulacja termiczna: stosowanie na przemian ciepłych i zimnych kompresów żelowych lub butelek wypełnionych ciepłą wodą na dłonie, stopy i stawy.

- Opukiwanie dłoni klockiem.
- Smarowanie dłoni i innych części ciała pianką do golenia.
- Kreślenie na plecach siedzącego dziecka (plecy zaokrąglone, wygięte w koci grzbiet) znaków, figur, cyfr, liter: najpierw dziecko wskazuje odpowiedź, mając wzory znaków przed sobą, później samodzielnie odtwarza rysunek na dużym arkuszu papieru.
- Wskazywanie miejsca dotyku bez pomocy wzroku (terapeuta dotyka swoim palcem wierzchu dłoni, palców i przedramienia dziecka).
- Odtwarzanie przez dziecko wzorów i liter kreślonych przez terapeutę na wierzchu jego dłoni i na przedramieniu (bez kontroli wzrokowej). Dziecko odtwarza wzór palcem na swoim ciele, a następnie rysuje go na arkuszu papieru pakowego.
- Rozpoznawanie rodzaju faktury bez udziału wzroku (terapeuta pociera dłoń, przedramiona lub stopy dziecka różnymi fakturami, a dziecko wskazuje użytą fakturę).
- Domina dotykowe - dobieranie w pary figur o tej samej fakturze bez kontroli wzroku.
- Rozpoznawanie umieszczonych w woreczku drobnych przedmiotów codziennego użytku, w dalszej kolejności figur lub liter bez kontroli wzroku.
- Robienie kul z papieru o różnej fakturze (papier gazetowy, śniadaniowy, folia aluminiowa) i rzucanie nimi do celu.
- Wodzenie palcem po szlaczkach wykonanych z różnych faktur
- Rysowanie figur, liter na tackach wypełnionych materiałami o różnej strukturze, na przykład piaskiem, kasza, ryż

ZMYSŁ SŁUCHU

- Przybliżanie i oddalanie źródła dźwięku
- Puszki szmerowe (pojemniki wypełnione kaszą, grochem, mąką itp.)
- Co to za dźwięk?- rozpoznawanie i nazywanie dźwięków z najbliższego otoczenia
- Zabawy z rytmem- próby powtórzenia wystukanego rytmu przez nauczyciela
- Co to za instrument?- rozpoznawanie i nazywanie instrumentów bez kontroli wzroku
- Gdzie słyszysz dźwięk? – zabawa rozwijająca umiejętności lokalizowania źródła dźwięku
- Zabawa w grupie „Czyj to głos?- rozpoznawanie miejsca i źródła dźwięku
- Ile dźwięków?- przeliczanie usłyszane dźwięki

ZMYŚŁ WZROKU

- Łapanie tzw „zajęczka”- zabawy z latarką
- Wodzenie latarką po linii narysowanej na dużym arkuszu papieru przymocowanym do ściany
- Puszczanie baniek mydlanych i łapanie ich
- Zabawy z wykorzystaniem panelu świetlnego (wykonanego z pojemnika w których umieszczamy lampki choinkowe i przykrywamy pokrywką. Na podświetlonym panelu wysypujemy np. kaszę manną i bawimy się rysując różne wzory i kształty)
- Wodzenie wzrokiem po wyznaczonych kształtach np. narysowany kwadrat, leniwa ósemka
- Powiększony świat- obserwowanie różnych przedmiotów za pomocą szkła powiększającego
- Sokole oko- wyszukiwanie przedmiotów w sali po opisie wypowiedzianym przez nauczyciela
- Zabawy z cieniem np. teatrzyk cieni
- Zabawy z segregowaniem przedmiotów wg określonej cechy
- Zabawy ze świecącymi pałeczkami
- Zabawy ze świecącym balonem; podrzucanie, odbijanie,

ZMYŚŁ ZAPACHU

- Rozpoznawanie zapachów z naszą pomocą
- Łączenie zapachów w pary
- Rozpoznawanie po zapachu i dotyku przypraw wcześniej poznanych i omówionych
- Kojarzenie bez udziału wzroku zapachów z łazienki czy kuchni, np. mydło, wanilia, płyn do kąpieli , kawa mielona
- Szukanie ukrytego zapachu
- Klasyfikowanie zapachów w kategorie według rysunków (co pachnie lasem , kuchnią , łazienką, morzem ,łąką)